

УДК 339.9.01

Завгородній А.В.,
кандидат фізико-математичних наук,
кафедра економіки та інформаційних технологій,
*Миколаївський міжрегіональний інститут
розвитку людини вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Zavgorodniy Andrii,
Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Department of Economics and Information Technology,
*Nikolaev Interregional Institute
Development of a Person at a Higher Educational Institution
«Open International University for Human Development «Ukraine»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Завгородній А.В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону. Зовнішньоекономічна активність регіонів сьогодні виступає як певний чинник, що сприяє підвищенню добробуту населення, поліпшенню якості його життя, а також соціально-економічному розвитку території і підвищенню її конкурентоспроможності. Досліджено динаміку обсягів експортно-імпортних операцій областей Причорноморського регіону, їхню географічну та товарну структуру. Проаналізовано динаміку частки експорту та імпорту товарів Причорноморського економічного району (крім АРК і м. Севастополь) у загальному обсязі експорту товарів з України у цілому впродовж 1996–2018 рр. Доведено, що стан зовнішньоторговельної діяльності Причорноморського економічного району не є досконалим та вимагає визначення його подальших напрямів розвитку. В основу організації зовнішньоекономічної діяльності даного регіону в умовах глобалізації покладено знаходження балансу ефективного здійснення експортних та імпортних операцій. Постає питання нарощування зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність регіону, експорт, імпорт, динаміка, регіональні зовнішньоекономічні відносини, зовнішньоекономічні зв'язки регіону.

Завгородній А.В. Особенности внешнеэкономической деятельности Причерноморского региона. Внешнеэкономическая активность регионов сегодня выступает как некий фактор, способствующий повышению благосостояния населения, улучшению качества его жизни, а также социально-экономическому

розвитку території і підвищенню її конкурентоспособності. Исследованы динамика объемов экспортно-импортных операций областей Причерноморского региона, их географическая и товарная структура. Проанализирована динамика доли экспорта и импорта товаров Причерноморского экономического района (кроме АРК и г. Севастополя) в общем объеме экспорта товаров из Украины в целом в течение 1996–2018 гг. Доказано, что состояние внешнеторговой деятельности Причерноморского экономического района не является совершенным и требует определения его дальнейших направлений развития. В основу организации внешнеэкономической деятельности данного региона в условиях глобализации положено нахождение баланса эффективного осуществления экспортных и импортных операций. Возникает вопрос наращивания внешнеэкономических связей, увеличения объемов внешней торговли.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность региона, экспорт, импорт, динамика, региональные внешнеэкономические отношения, внешнеэкономические связи региона.

Zavhorodnii Andrii. Features of foreign economic activity of the Black Sea region. In the article it is proved that the modern economic complex of Ukraine consists of economic systems of regions, each of which has its own peculiarities of composition and development. The coastal regions include units of the administrative division of Ukraine with direct access to the sea and seaports. Given the loss of control over part of the territory, the uncertain status and use of the Kerch Strait increases the importance of those areas which have direct access to the Black Sea and existing seaports. In addition to the Autonomous Republic of Crimea and cities with special status, Sevastopol also includes the Mykolaiv, Odesa and Kherson regions. The foreign economic activity of the regions to date is a factor contributing to improving the well-being of the population, improving its quality of life, as well as the socio-economic development of the territory and improving its competitiveness. The dynamics of volumes of export-import operations of Black Sea region regions, their geographical and commodity structure are investigated. The dynamics of the share of export and import of goods of the Black Sea Economic Region (except the ARC and Sevastopol) in the total volume of export of goods from Ukraine as a whole during 1996-2018 was analyzed. It is noted that since 2014. Excessive decline in imports over the rate of decline in exports led to the emergence of a positive foreign trade balance of the Black Sea Economic Area, and in 2015 exports exceeded imports by more than 2 times. During 2017-2018. the volume of foreign trade in goods in the studied areas began to increase gradually, and the volume of exports exceeded imports by 54.4%. It is proved that the state of foreign trade activity of the Black Sea economic region is not perfect and requires determination of its further directions of development. The organization of foreign economic activity of the region in the conditions of globalization is based on finding the balance of effective implementation of export and import operations. There is a question of increasing foreign economic relations, increasing the volume of foreign trade.

Key words: foreign economic activity of the region, export, import, dynamics, regional foreign economic relations, foreign economic relations of the region.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний господарський комплекс України складається з економічних систем регіонів, кожен з яких має свої особливості складу та розвитку [1]. Реформування економіки країни неможливе без попереднього дослідження окремих регіонів.

До приморських регіонів належать одиниці адміністративного поділу України, які мають прямий вихід до моря та морські порти. З огляду на втрату контролю над частиною території, невизначений стан та порядок використання Керченської протоки, посилюється значення саме тих областей, які мають прямий вихід до Чорного моря, та діючих морських портів. До Причерноморського економічного району, крім Автономної Республіки Крим і міста зі спеціальним статусом Севастополь, також входять Миколаївська, Одеська та Херсонська області.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналізу зовнішньоекономічної діяльності та експортного потенціалу регіонів присвятили свої праці такі вчені, як: Г. Дроздова, Ю. Козак, Н. Притула, О. Єрмакова, М. Рубіш, М. Суржиков, Г. Козлова, Е. Прушківська, Ю. Шишова, В. Лисюк, І. Циналевська, В. Третяк, С. Тимофєєнко, Т. Мельник, О. Пирог, А. Зацепило, Н. Павленчик, О. Процевят, Р. Скриньковський, Л. Гарасим тощо. Разом із тим варто дослідити динаміку обсягів

експортно-імпортних операцій областей Причерноморського регіону, їхню географічну та товарну структуру, відносні показники зовнішньоторговельної діяльності.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – визначити особливості зовнішньоекономічної діяльності Причерноморського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Згідно з даними офіційної статистики, зовнішній торгівлі Причерноморського економічного району впродовж 1996–2004 рр. була притаманна позитивна динаміка (табл. 1).

У даному періоді відзначається поступове нарощення обсягів експорту товарів. Із 2000 р. стали зростати також і обсяги ввезення товарів у досліджувані області. Особливий підйом спостерігався у 2002 р. (обсяг експорту зріс на 38,9%, а імпорту – на 40,9% порівняно з попереднім роком). Позитивне сальдо свідчить про перевищення обсягів увезених товарів над імпортом у даному періоді. Коефіцієнт покриття імпорту експортом коливався у межах 1,003–1,267.

У 2005 р. відбулося різке збільшення обсягів увезених товарів у Причерноморський економічний район з-за меж України (на 51,3%) за помірного зростання обсягів вивезених товарів за межі країни (10,4%). Це зумовило виникнення негативного сальдо. Експорт покривав імпорт лише на 83,4%. Подібна ситуація спостерігалася впродовж наступних двох років.

Динаміка експорту/імпорту товарів Причорноморського економічного району
(крім АРК і м. Севастополь) у 1996–2018 рр.

Роки	Експорт		Імпорт		Сальдо, млн дол. США	Коефіцієнт покриття імпорту експортом
	млн дол. США	у % до попереднього року	млн дол. США	у % до попереднього року		
1996	1052,9	x	900,3	x	152,6	1,169
1997	946,9	89,9	944,2	104,9	2,7	1,003
1998	1026,2	108,4	831,6	88,1	194,6	1,234
1999	1036,7	101,0	818,5	98,4	218,2	1,267
2000	1152,0	111,1	975,5	119,2	176,5	1,181
2001	1213,2	105,3	1051,3	107,8	161,9	1,154
2002	1685,1	138,9	1481,1	140,9	204,0	1,138
2003	1732,9	102,8	1596,7	107,8	136,2	1,085
2004	1930,7	111,4	1690,6	105,9	240,1	1,142
2005	2132,4	110,4	2558,3	151,3	-425,9	0,834
2006	2071,7	97,2	2565,7	100,3	-494,0	0,807
2007	2526,2	121,9	3303,9	128,8	-777,7	0,765
2008	4365,0	172,8	7299,7	220,9	-2934,7	0,598
2009	3328,9	76,3	4389,1	60,1	-1060,2	0,758
2010	3629,5	109,0	5509,3	125,5	-1879,8	0,659
2011	3534,7	97,4	5294,2	96,1	-1759,5	0,668
2012	4483,8	126,9	5895,6	111,4	-1411,8	0,761
2013	4171,6	93,0	5551,2	94,2	-1379,6	0,751
2014	3977,6	95,3	3125,6	56,3	852,0	1,273
2015	3569,0	89,7	1699,1	54,4	1869,9	2,101
2016	3433,5	96,2	2100,7	123,6	1332,8	1,634
2017	4003,6	116,6	2450,0	116,6	1553,6	1,634
2018	4051,1	101,2	2624,5	107,1	1426,6	1,544

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [2-4]

2008 р. характеризувався значним нарощенням обсягів зовнішньої торгівлі товарами. Експорт зріс на 72,8%, імпорт – більше ніж у два рази. Такий високий темп зростання обсягу ввезених товарів призвів до утворення максимального для досліджуваного періоду негативного сальдо в розмірі 2934,7 млн. дол. США. Обсяг експорту у даному році був на 40,2% меншим, аніж обсяг імпорту. Негативне сальдо спостерігалось ще п'ять років.

Починаючи з 2014 р. ситуація змінилася. Для даного року характерний спад обсягів зовнішньої торгівлі товарами. Експорт скоротився на 4,7% порівняно з 2013 р. Для імпоротної діяльності характерні ще вищі темпи: падіння обсягів надходжень з-за кордону становили 43,7%. Перевищення темпів падіння імпорту над темпами падіння експорту призвело до появи позитивного сальдо зовнішньої торгівлі Причорноморського економічного району, рівень якого становив 852,0 млн. дол. США. Аналогічна тенденція зберіглася й у 2015 р., що зумовило зростання позитивного сальдо до 1869,9 млн. дол. США. Експорт перевищив імпорт у 2015 р. більше ніж у два рази.

Упродовж 2017–2018 рр. обсяги зовнішньої торгівлі товарами у досліджуваних областях почали поступово зростати. При цьому зберігалось позитивне сальдо, яке у 2018 р. становило 1426,6 млн. дол. США. Обсяг експорту перевищив імпорт на 54,4%.

Частка експорту товарів Причорноморським економічним районом у загальному обсязі експорту товарів Україною у цілому в 1996 р. становила 7,3%, у тому числі Миколаївською – 3,2%, Одеською – 3,2% та Херсонською – 0,9% (рис. 1 і 2).

У 1997 р. питома вага експорту товарів даними областями знизилася до 6,6%, хоча частка продажу товарів Одеською областю при цьому зросла до 3,5%. Упродовж 1998–1999 рр. частка вивезених товарів за кордон із досліджуваних областей у загальному обсязі експорту товарів Україною зростала і становила у 1999 р. 9,0%, у тому числі з Миколаївської – 3,1%, Одеської – 5,0% та Херсонської – 0,9%.

Упродовж 2000–2001 рр. вона знову знизилася до рівня 7,5%. У 2002 р. питома вага проданих товарів даними областями досягла майже максимального рівня (9,4%), у тому числі Миколаївською – 3,0%, Одеською – 5,5% та Херсонською – 0,9%. Упродовж 2003–2007 рр. спостерігається різке скорочення частки експорту товарів даними областями (до мінімального рівня 5,1% у 2007 р.). Питома вага продажу товарів за кордон у 2007 р. Миколаївською та Одеською областями становила 2,2% кожна, а Херсонською – 0,7%.

У 2008–2009 рр. відзначається зростання частки експорту товарів даними областями в загальному обсязі продажу товарів Україною у цілому. У 2009 р. вона зафіксована на рівні 8,4%. Упродовж 2010–2011 рр. знову спостерігається скорочення зазначеного показника до майже мінімального рівня (5,2%).

У 2012–2016 рр. питома вага продажу товарів за кордон досліджуваними областями в загальному обсязі експорту товарів Україною поступово зростала і досягла максимального рівня у 2016 р. (9,5%). Найбільша частка припадала у даному році на Миколаївську область (4,6%), а найменша – на Херсонську (0,7%). Питома вага експорту товарів Одеською областю становила при цьому 4,2%.

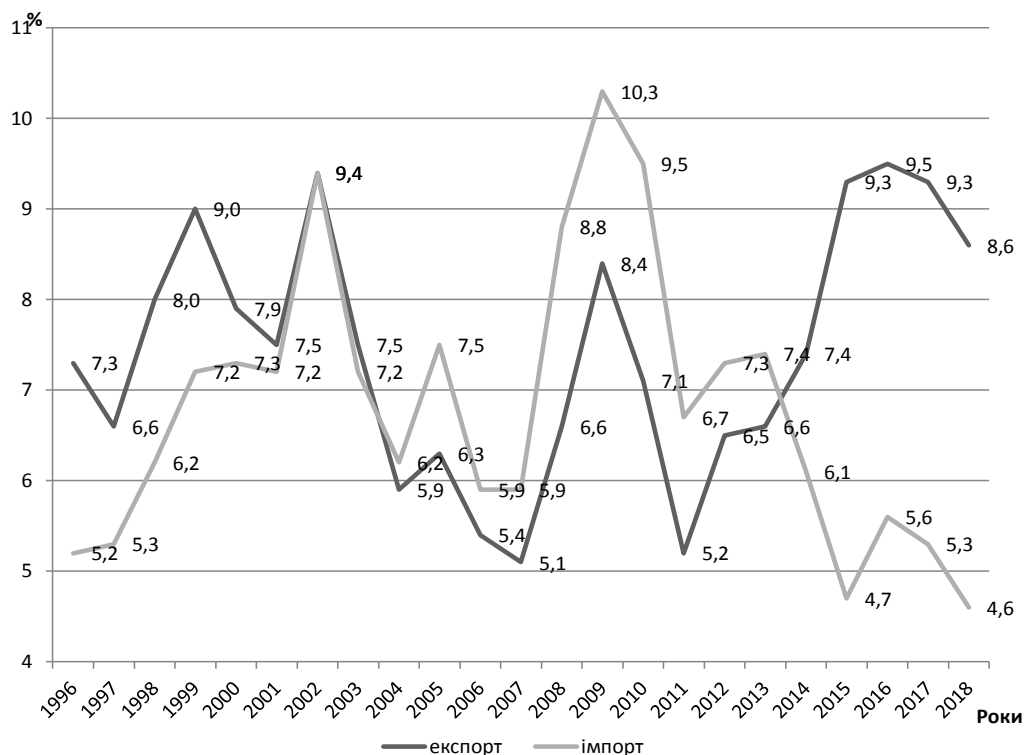

Рис. 1. Динаміка частки експорту/імпорту товарів Причорноморського економічного району (крім АРК і м. Севастополь) у загальному обсязі експорту/імпорту товарів України у цілому впродовж 1996–2018 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [2-5]

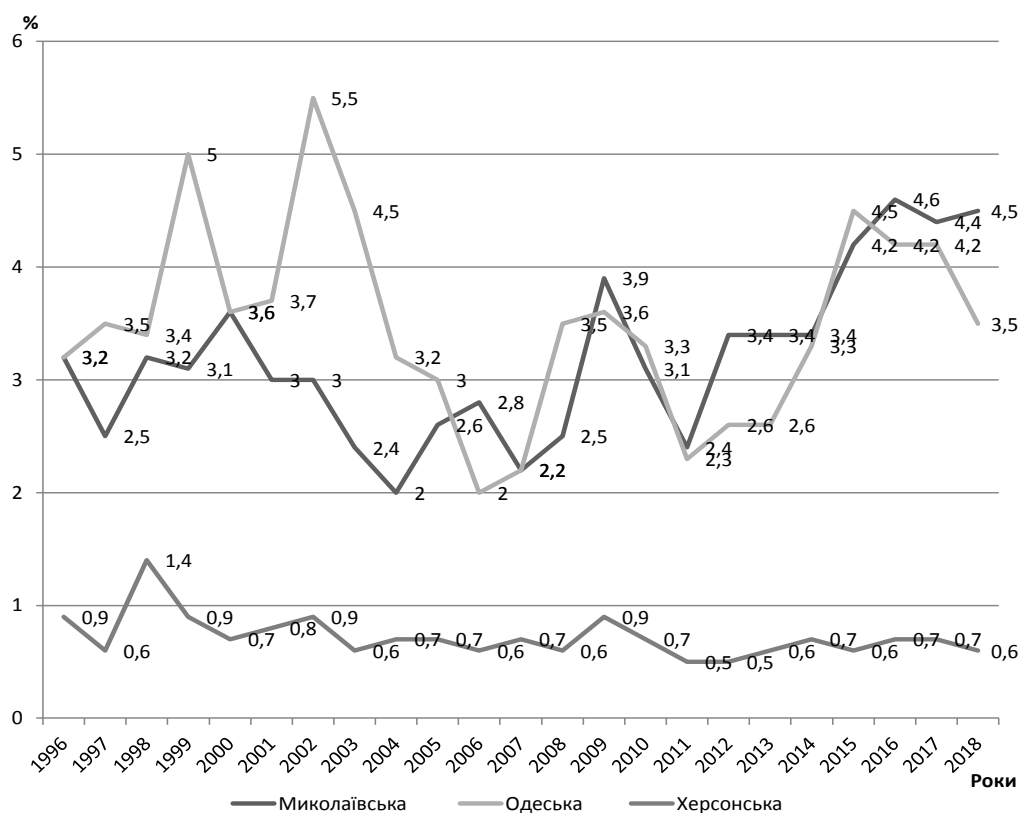

Рис. 2. Динаміка частки експорту товарів Причорноморського економічного району (крім АРК і м. Севастополь) у загальному обсязі експорту товарів з України у цілому впродовж 1996–2018 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [2-5]

У 2017 р. частка експорту товарів трьома областями знизилася до 9,3%, а в 2018 р. ще на 0,7% і становила 8,6%. У 2018 р. у розрізі окремих областей зафіксовано такі показники: Миколаївська – 4,5%, Одеська – 3,5% та Херсонська – 0,6%.

Частка імпорту товарів до Причорноморського економічного району в загальному обсязі імпорту товарів до України у цілому у 1996 р. становила 5,2%. При цьому аж 2,4% припадало на Одеську область, 1,9% – на Миколаївську і лише 0,8% – на Херсонську.

У 1997–1998 рр. питома вага ввезених товарів в Одеську область суттєво зросла (до 3,4%), у Херсонську – залишилася на тому ж рівні (0,8%), а в Миколаївську – знизилася до 1,4%. Загальна частка імпорту товарів до даного економічного району за рахунок Одещини підвищилася у 1998 р. до 6,2%.

Упродовж 1999–2002 рр. відзначається подальше зростання питомої ваги імпорту товарів до Причорноморського економічного району в загальному обсязі ввезення товарів до України, і знову ж таки за рахунок Одеської області. У 2002 р. у розрізі окремих областей зафіксовано такі показники: Миколаївська – 1,7%, Одеська – 6,8% та Херсонська – лише 0,2%.

Наступні два роки спостерігається поступове зниження частки імпорту товарів до даних областей до рівня 6,2%. У 2005 р. за рахунок переважно Одеської області і частково Миколаївської зазначений показник зріс до 7,5%. У 2006–2007 рр. він знову знизився і становив лише 5,9%.

Упродовж 2008–2009 рр. відзначається різке зростання питомої ваги імпорту товарів до Причорноморського економічного району в загальному обсязі вве-

знення товарів до України, і знову ж таки за рахунок Одеської області. Так, у 2009 р. зафіксовано по Одеській області показник 7,7%, а по Миколаївській та Херсонській – лише 1,7 та 0,3% відповідно. Загальний показник у даному році досяг максимального рівня 10,3%.

2010–2011 рр. характеризуються скороченням частки імпорту товарів до Причорноморського економічного району, що зумовлено в першу чергу зниженням показника по Одеській області у 2010 р. до 7,4%, а в 2011 р. – аж до 4,9%. Упродовж наступних двох років загальний показник по трьох областях коливався у межах 7,3–7,4%.

У 2014–2015 рр. спостерігається різке зниження питомої ваги імпорту товарів до даного регіону до майже мінімального рівня (4,7%). Причиною цього стало скорочення частки ввезених товарів до Одеської області у 2014 р. на 1,4% порівняно з попереднім роком, а в 2015 р. – ще на 1,6%. Деяко вищі показники по всіх досліджуваних областях та по регіону в цілому досягнуто в 2016–2017 рр.

У 2018 р. зафіксовано мінімальну частку імпорту товарів до регіону, який досліджувався (4,6%), у тому числі до Миколаївської області – 1,3%, Одеської – 2,7% та Херсонської – 0,6% (рис. 3). Упродовж наступних двох років загальний показник по трьох областях коливався у межах 7,3–7,4%.

У 2014–2015 рр. спостерігається різке зниження питомої ваги імпорту товарів до даного регіону до майже мінімального рівня (4,7%). Причиною цього стало скорочення частки ввезених товарів до Одеської області у 2014 р. на 1,4% порівняно з попереднім роком, а в 2015 р. – ще на 1,6%. Деяко вищі показники по всіх досліджуваних областях та по регіону в цілому досягнуто в 2016–2017 рр.

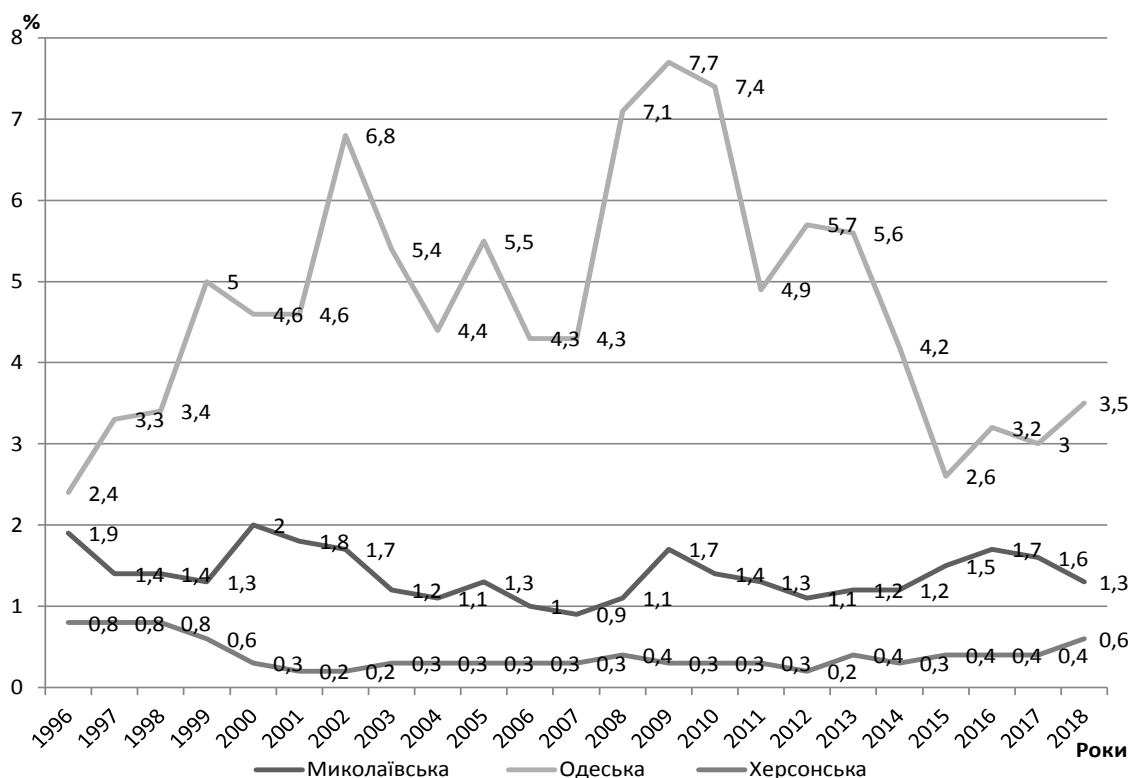

Рис. 3. Динаміка частки імпорту товарів до Причорноморського економічного району (крім АРК і м. Севастополь) у загальному обсязі імпорту товарів до України у цілому впродовж 1996–2018 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [2-5]

У 2018 р. зафіксовано мінімальну частку імпорту товарів до регіону, який досліджувався (4,6%), у тому числі до Миколаївської області – 1,3%, Одеської – 2,7% та Херсонської – 0,6%. Отже, впродовж 1996–2018 рр. серед досліджуваних областей найбільша частка експорту товарів у загальному обсязі продажу товарів Україною за кордон припадала на Одеську область (у середньому 3,3%), а найменша – на Херсонську (у середньому 0,7%).

Середня питома вага експорту товарів Миколаївською областю становила 3,2% (табл. 2).

Таблиця 2

Середні частки експорту/імпорту товарів Причорноморського економічного району в загальному обсязі експорту/імпорту товарів України впродовж 1996–2018 рр., %

Показник	Області		
	Миколаївська	Одеська	Херсонська
Експорт	3,2	3,3	0,7
Імпорт	1,3	5,0	0,4

Джерело: розраховано та сформовано автором за даними [2-6]

Аналізуючи середні частки імпорту товарів до окремих областей Причорноморського економічного району в загальному обсязі імпорту товарів до України, необхідно зазначити, що найвищий відсоток припадав також на Одеську область (5,0%), а найнижчий – на Херсонську (0,4%). Середня питома вага імпорту товарів до Миколаївської області становила 1,3%.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, у цілому можна зробити висновок, що обсяги зовнішньої торгівлі товарами Одеської області були найбільшими, а Херсонської – найменшими у досліджуваному регіоні.

Стан зовнішньоторговельної діяльності Причорноморського економічного району не є досконалим та вимагає визначення його подальших напрямів розвитку. В основу організації зовнішньоекономічної діяльності даного регіону в умовах глобалізації покладено знаходження балансу ефективного здійснення експортних та імпортних операцій. Постає питання нарощування зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Лагодієнко В.В. Підвищення ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності за допомогою впровадження концепції маркетингу. *Бізнес-навігатор*. 2014. № 1(33). С. 237–243.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області. URL : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2019).
3. Головне управління статистики у Одеській області. URL : <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.09.2019).
4. Головне управління статистики у Херсонській області. URL : <http://ks.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2019).
5. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2019).
6. Лагодієнко В.В., Галушко О.В. Адаптація зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області до умов зовнішнього ринку. *Таврійський науковий вісник*. 2009. Вип. 67. С. 308–313.

References:

1. Lagodiienko V.V. (2014) Pidvyshchennya efektyvnosti zdiysnennya zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti za dopomohou vprovadzhennya kontseptsiyi marketynhu [Improving the efficiency of foreign trade activities through the introduction of marketing concepts]. *Business Navigator*, vol. 1. no. 33. pp. 237–243.
2. Holovne upravlinnya statystyky u Mykolayivs'kiy oblasti [Main Department of Statistics in Mykolayiv Oblast]. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua> (accessed 10 September 2019). (accessed: 11 November 2019).
3. Holovne upravlinnya statystyky u Odes'kiy oblasti [Main Department of Statistics in Odessa Oblast]. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (accessed: 10 September 2019).
4. Holovne upravlinnya statystyky u Khersons'kiy oblasti [Main Department of Statistics in Kherson Oblast]. URL: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua> (accessed: 10 September 2019).
5. Derzhavna sluzhby statystyky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine] URL: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed: 10 September 2019).
6. Lagodiienko V.V., Galushko O.V. (2009) Adaptatsiya zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv Mykolayivs'koyi oblasti do umov zovnishn'oho rynku [Adaptation of foreign economic activity of agricultural enterprises of the Nikolaev area to the conditions of the external market]. *Taurian Scientific Herald*, vol. 67. pp. 308–313.